

HET VERRAAD VAN PEPIJN

(Leiden, U.B., Ltk. 1199)

Hoe fel es dese naen bastaert

Ende hoe quaet es sijn begerte

De laatste Middelnederlandse tekst in het nu al onvolprezen *Reper-torium van de Middelnederlandse Karelepiek* van Bart Besamusca is het "Ongeïdentificeerd fragment" Leiden, U.B., Ltk. 1199. In 1897 is dit fragment gepubliceerd door J. Verdam in *TNTL* 16, p. 294-305 onder de titel 'Fragment van een onbekenden ridderroman'. Het fragment is nu dus bijna een eeuw bekend, maar nog steeds is niet bekend van welke Karelroman het ooit deel heeft uitgemaakt. Als het aan Hans van Dijk had gelegen, was het anders gelopen; maar het lag aan mij. Zoals zoveel mediëvisten ben ook ik mijn Utrechtse commandotraining begonnen onder leiding van Hans in het fotoarchief; bij die activiteit liep ik min of meer toevallig tegen de kleine microfilm van het Karel-fragment aan. Het was 1973; zou zich ruim zeventig jaar na Verdam nu echt niet laten vaststellen wat het fragment behelsde? Het was, eerlijk waar, voor het eerst dat ik het idee had een wetenschappelijk probleem bij de kop te hebben dat ik zou kunnen oplossen... Maar ondanks fanatiek zoek en enthousiaste aanmoedigingen van Hans ("Je vindt 'm, Frits!", onder de hanebalken van Emmalaan 29) ben ik er tot op heden niet in geslaagd. Wel ben ik een aardig eindje op weg.

Dat het fragment (384 verzen lang) de resten van een Karelroman bevat, is zonneklaar: een hoofdrol is weggelegd voor Karel de Grote. Wel is hij in de bewaarde tekstgedeelten buiten beeld: de koning verblijft (mēt Roeland!) buitenslands. Kennelijk heeft een verrader van deze afwezigheid gebruik gemaakt om een greep naar de Franse koningsmacht te doen. Die verrader is de meest markante figuur uit de bewaarde episode: de *naen* Pepijn, bastaardzoon van Karel en zoals wel meer literaire dwergen kwaadaardig en wellustig. In het bewaarde fragment zien wij hem in beide kwaliteiten bezig: met behulp van de samenzweerders Guelloen (!) en bisschop *Rucwaert* heeft hij het kasteel van Karels trouwe hertog Florant van Lotharingen veroverd, alwaar hij nu - als eerste van een rij gegadigden - op het punt staat *sinen wille te doen* met Florants liefvallige dochter Berte.

Al mijn naspeuringen hebben deze episode nog in geen andere bron kunnen thuisbrengen, maar wel ben ik erachter gekomen waar het ver-

haal thuishoort dat er het kader van vormt. Het gaat hier om het verraad van Pepijn de Bochelaar (Pepin le Bossu, Pepin the Hunchback in de buitenlandse vakliteratuur). Het is een historisch verraad: in 792 rebelleerde deze bastaardzoon van koning Karel tegen zijn vader terwijl deze op expeditie tegen de Hunnen was; hij meende zijn kans schoon te zien nu eindelijk een rol te kunnen spelen in de Franse troonopvolging, waarvan zijn vader hem, als bastaard en gebochelde, volledig had buitengesloten. Bijna slaagde zijn opzet, maar dankzij een koningsgetrouwe klerk die luistervink speelde werd het complot ontdekt. De verraders werden gestraft; Pepijn werd veroordeeld tot een monnikenbestaan in de abdij van Prüm in de Ardennen.

De herinnering aan dit verraad is geboekstaafd door, onder meer, Karels biografen Einhard en Notker; zie in de meest bereikbare Penguin-vertaling van hun werk p. 75 en 153-155. Ook Maerlant vermeldt het verraad van Karels bastaardzoon Puppijn, *botseus ende wanscepen*: zie *Spiegel historiael* III, VIII, xc, 31-56. Uiteraard figureert het verhaal ook bij Maerlants hoofdbron Vincentius en bij zijn navolger Boendale. Maar bij dit alles gaat het nog steeds om teksten uit de historiografische traditie, terwijl het Leidse fragment evident sterk is geliterariseerd. Kennelijk is van de twee historische complotten tegen Karel de Grote die Duinhoven vermeldt (*Bijdragen* II, p. 21) niet alleen het ene tot literatuur omgestookt (*Karel ende Elegast*), maar ook het tweede: zie de "ongeïdentificeerde Karelroman" te Leiden.

Maar welke vorm en welke weg heeft dit literariseringsproces precies gekozen? Moeten we echt met Kalff - door Verdam om advies gevraagd - aannemen "dat wij hier een nieuw staaltje hebben van Nederlandsche ridderromans van eigen maaksel"? En is er dan een relatie met de (evenzeer, zij het gedeeltelijk, oorspronkelijke) *Roman der Lorreinen*? Of is het verhaal zozeer in de Franse koningsgrond geworteld dat een verloren Oudfrans origineel toch meer waarschijnlijk moet worden geacht? Sinds 1973 kam ik elke nieuwe aflevering van het *Bulletin Rencesvals* gretig uit - maar tot op heden geen Pepin le bossu of nain. En nu ben ik ook nog het leeuwedeel van mijn aantekeningen over deze materie kwijtgeraakt... Een teken dat ik beter van Karelromans kan afblijven? Misschien dat Hans in de toekomst eens het noorderlicht over dit Leidse fragment wil laten schijnen.

Frits van Oostrom